

ego

58

Politiek

In een nummer dat verschijnt omtrent de datum van de verkiezingen voor de Tweede Kamer van de Staten-Generaal mag het redactionele woordje wel eens gewijd zijn aan de politiek.

Niet omdat de redactie er behoefte aan heeft om zich te gaan mengen in de partij-politieke strijd die de laatste weken heeft gewoed. In het Humanistisch Verbond zitten mensen van verschillende politieke richting en men moet van ons dus niet een bepaalde partij-politiek verwachten.

Dat betekent niet dat humanisten geen belangstelling hebben voor politiek maar ze denken daarover nu eenmaal verschillend en ze kiezen dus ook op verschillende manier partij. Men vindt humanisten in de VVD, in de PvdA, in de PSP en de laatste maanden, sinds de oprichting van die partij, ook in D 66. Daarnaast zullen er nog wel enkele kleinere partijen zijn, waarop humanisten hun stem uitbrengen. Afgezien van de grote politieke vraagstukken zijn er enkele verschijnselen in deze verkiezingsmaanden naar voren gekomen waarvan het de moeite waard is ze ook in ons blad te memoreren.

Allereerst is daar dan de deelname van jongeren aan de politieke bedrijvigheid. Het is waarschijnlijk nog geen twee jaren geleden dat algemeen in ons land de klacht werd vernomen dat de jongeren zich blijkbaar niet interesseerden voor de politiek. Nu was deze opmerking in zijn algemeenheid zeker niet juist. In ons werk in het vormingscentrum b.v. hebben we steeds ervaren dat bij jongeren voor de internationale politieke problemen (de verhouding Oost-West, het rassenvraagstuk, de internationale bewapening) beslist wel belangstelling was. Maar de uitspraak was voor een deel wel waar wat de binnenlandse partij-politiek betreft. En daarin is nu, gelukkig, een grondige verandering gekomen.

Verbonden met de grote partijen maar ook los daarvan zien we allerlei groepen van jongeren met hartstocht deelnemen aan de binnenlandse politiek. Om één voorbeeld te noemen: In Amersfoort belegde de gemeenschap van het Humanistisch Verbond een politieke teach-in met verschillende partijen. Er waren 250 mensen aanwezig, zeker de helft daarvan bestond uit jongeren en zij waren het vooral die aan de discussie deelnamen.

Bij de vernieuwingen die zeker in de Nederlandse partij-politiek tot stand moeten komen is dat wel een heel gelukkig verschijnsel. Daarnaast is ons opgevallen dat verschillende partijen in hun programma's de structuur en de organisatie van de strijdkrachten nauwkeuriger onder de loep hebben genomen dan tot nu toe, in de regel, het geval was.

Om één voorbeeld te noemen, de nieuwe formatie D66 schrijft in haar programma:

'D66 stelt de spoedige instelling voor van een studiec commissie die, onder parlementaire auspiciën, een onderzoek moet instellen naar de werkelijke waarde van de grondslagen waarop de disciplinaire opleiding van de militair in vredetijd berust. Dit moet een niet-militaire commissie zijn, bestaande uit sociologen en psychologen, eventueel bijgestaan door militaire adviseurs'.

De Partij van de Arbeid is zelfs nog een stap verder gegaan en is de verkiezingen in gegaan met o.a. de eis van de democratisering van de strijdkrachten. Het zal onze lezers stellig interesseren wat dit nu allemaal te betekenen heeft. Het zijn vraagstukken die men ook in gesprekken met militairen vele malen tegen komt.

We stellen ons daarom voor in een van de volgende nummers ruimschoots aandacht aan deze vraagstukken te wijden door politici en andere deskundigen er over te laten schrijven. Niet om eens even een standpunt te bepalen maar om het denken over de waarde en de betekenis van de strijdkrachten te bevorderen.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen

No. 58 - februari 1967

3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Cooherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 - 2878

Vaste medewerkers:

N. Haasbroek
W. Jesse
Henk J. Meier
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
T. Weerheym
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling

BIJ DE VOORPLAAT:

*De zon speelt door haar sluike,
blonde haar. De meesten zullen bij
het zien van deze foto met weemoed
terugdenken aan de zomer.
Weest gerust over enige maanden
is het weer zover. Dan maakt de
winter weer plaats.
Henk Wortman was de fotograaf;
wie het meisje dat voor zijn lens
kwam is, weten we niet. Vindt u
het belangrijk?*

Duke Ellington als jazzcomponist

Sinds het eind van de jaren twintig, toen er jazzorkesten ontstonden die te groot waren om collectief te kunnen improviseren of de zaak met mondelinge afspraken te kunnen regelen, maken jazzmusici gebruik van geschreven partijen. Daardoor werd een nieuwe functie gecreëerd; naast de uitvoerende musici gingen ook de mensen die de geschreven partijen leverden, een rol spelen. De laatste groep is te verdelen in twee categorieën, die, hoewel er natuurlijk twijfelgevallen zijn, wezenlijk van elkaar verschillen.

De *arrangeurs* maken van een melodie een orkestbewerking, met in de eenvoudigste vorm een introductie, de expositie van het thema, ruimte voor soli, afgewisseld en begeleid door orkestpassages, en ten slotte de herhaling van het thema. Door het pionierswerk van mensen als Don Redman en Benny Carter is er een vaste big band-arrangeurformule ontstaan — in hoofdzaak gebaseerd op het vraag- en antwoordspel tussen de koperblazers en de saxen — die met kleine modieuze wijzigingen ook tegenwoordig nog wordt toegepast.

Naast de arrangeurs, die in het ongunstigste geval niet meer doen dan de bestaande formule correct toepassen, is er ook een kleinere groep, die het predikaat *jazzcomponist* verdient. Een jazzcompositie is meer dan een geslaagde orkestbewerking van een interessant thema. Het werk moet een duidelijke structuur bezitten, terwijl de soli zodanig in het geheel geïntegreerd behoren te zijn, dat de luisteraar zowel emotioneel als muzikaal een hechte eenheid te horen krijgt. Hiervoor is natuurlijk noodzakelijk dat de componist de musici die zijn werk gaan uitvoeren, kent. Zij zijn veel meer dan het thema, het gegeven waarvan hij uitgaat.

De grootste componist uit de geschiedenis van de jazz is onbetwist pianist Duke Ellington, die sinds het midden van de jaren twintig onafgebroken met zijn eigen orkest heeft gewerkt. In die periode heeft Ellington vele honderden opnamen gemaakt, waarvan een groot aantal tot het allerbeste van de jazz behoort. Gelukkig zijn er op het ogenblik zeer veel Ellington-lp's op de markt — naast nieuwe opnamen ook heruitgaven van ouder werk — zodat iedereen gemakkelijk met Ellingtons muziek kennis kan maken. De drie Ellington re-issues die ik deze maand wil bespreken, geven een goed beeld van Ellingtons activiteiten tussen 1926 en 1951, de periode waarin de Duke zijn belangrijkste ontwikkeling doormaakte. Ook latere Ellington-lp's halen vaak een voortreffelijk niveau, maar in compositorisch opzicht leveren ze meestal weinig nieuwe gezichtspunten op.

De Ellington-band was de eerste jaren vooral een dansorkest, dat in New-York-

se dancings als de Kentucky Club en de Cotton Club enorm populair werd met zijn 'jungle style', een exotisch genre dat gekenmerkt werd door de growl-effecten van musici als trombonist 'Tricky Sam' Nanton en trompettist Bubber Miley (na diens dood opgevolgd door Cootie Williams). Ellington was echter de man die deze kunstjes met dempers wist te integreren in een samenhangend geheel, waarin ook zijn eigen kleurrijke orkestraties een essentiële rol speelden.

JAZZ

De lp 'The Duke in Harlem' (Ace of Hearts AH 47) bevat twaalf opnamen uit die vroege periode 1926-'30. De eerste stukken op de plaat laten een tamelijk onpersoonlijk, vrij log spelend dansorkest horen, dat zich nauwelijks onderscheidt van andere orkesten uit die tijd. Alleen in een paar soli van Miley en Nanton zijn persoonlijke geluiden te horen, waarbij vooral Miley met zijn sobere spel overtuigend aantoont dat tonkleurexperimenten net zoveel variatiemogelijkheden opleveren als melodische vondsten. Met de intrede van achtereenvolgens Barney Bigard (klarinet), Wellman Braud (bas) en Johnny Hodges (Alt) — baritonsaxofonist Harry Carney speelde al vanaf 1926 in de band — kregen het orkest en Ellingtons muziek geleidelijk aan een eigen karakter. 'Jungle blues' uit januari '30 zou bij voorbeeld door geen enkele ander orkest zo kunnen zijn uitgevoerd, met een volmaakte eenheid van sfeer tussen de collectieve passages en de geïmproviseerde soli. Hoewel dit stuk bepaald geen ingewikkelde vormexperimenten bevat (het verloop is eenvoudig intro-thema-soli-thema-coda), is het toch een jazzcompositie in de ware zin van het woord.

Na 1930 begon Ellingtons roem zich langzamerhand ook buiten Amerika te verspreiden. Tijdens zijn eerste Europese tournee in 1933 werd de Duke overal ontvangen met een eerbied die voor een leider van een dansorkest ongekend was. Het publiek begon zich te realiseren dat Ellingtons muziek meer bood dan alleen oppervlakkig amusement. De Duke kon het zich nu ook permitteren om composities op te nemen die de grens van drie minuten (de speelduur van één kant van een 78 toerenplaat) overschreden: 'Creole Rhapsody' ('31) en 'Reminiscence in Tempo' ('35) duurden respectievelijk zes en twaalf minuten. Daarnaast scoorde Ellington ook onvervalste hits met melodietjes als 'Sophisticated lady' en 'Solitude'.

In 1939 brak een nieuwe periode aan. Bassist Jimmy Blanton, tenorist Ben Webster en assistent-arrangeur Billy

Strayhorn kwamen het orkest versterken. Vooral Blanton ging met zijn soepele spel en zijn voor die tijd unieke solistische gaven een sleutelpositie in de band bezetten. Tussen '39 en '42 maakte Ellington een reeks platen die volgens velen het absolute hoogtepunt van zijn carrière vormen. Zestien van die opnamen, uit de periode '40-'41, zijn bijeengebracht op de lp 'Jumpin' pun-kins' (RCA LPM 517).

Deze Ellington-band bevat om te beginnen al een weergaloze verzameling solisten: in de saxofoonsectie de gevoelige Hodges, de beweeglijke Bigard, de beurtelings sensueel fluiserende en opgewonden grommende Webster en de solide, een gouden geluid bezittende Carney; bij het koper de expressieve growlers Cootie Williams en Nanton, de soepel huppelende kornettist Rex Stewart en de zachtmoedige trombonist Lawrence Brown. De Duke doet echter veel meer dan deze meestersolisten eenvoudig na elkaar laten improviseren. De soli zijn meestal kort en hebben altijd een functie in het geheel. Door allerlei introducties, orkestrale begeleidingsfiguren en intermezzi dwingt Ellington zijn musici zich rekenschap te geven van de eisen die de compositie als geheel stelt, terwijl hij ze op die manier bovendien onvermoede gaven bij zich zelf laat ontdekken.

Spelen in de Ellington-band is uitputtend maar uitermate leerzaam. Zelfs het eenvoudige hitwerk, met vocalen die wel wat verouderd aandoen, wordt hier nog met allerlei geraffineerde instrumentale vondsten en met interesse geblazen soli vertolkt. Ook wat betreft de swing, die een paar jaar eerder bij Ellington nog wel eens het zwakke punt vormde, haalt dit orkest een indrukwekkend niveau. Blanton, die in 1942 helaas vroegtijdig zou overlijden, stuwt de band naar adembenemende, hevig swingende climaxen.

Na die glansperiode bleef Ellington vooral de aandacht trekken door zijn grote composities, waarvan 'Black, brown and beige' ('43) de bekendste is. Twee andere lange werken, die een tijd lang moeilijk te krijgen waren, zijn nu samen op een lp opnieuw uitgebracht: de 'Liberian Suite' en 'A tone parallel to Harlem' (CBS 62686). Het eerste stuk schreef de Duke in 1947; het was een opdracht van de Liberianse regering. Helaas is het niet een van Ellingtons meest geïnspireerde composities. De inleiding 'I like the sunrise' is een vrij vervelende ballade voor sonore mannenstemmen, terwijl de vijf dansen die erop volgen, uit mager, nogal uitgesponnen materiaal bestaan. Niettemin bevat dit 24 minuten lange werk ook wel fijne passages; de Duke blijft ook in zijn mindere momenten een begaafd muziekmaker.

BERT VUIJSJE

Een vuile verrader

Een zwaar geladen titel!

Het is de naam van een boek dat van de hand van de gewezen legerpredikant H. J. Diekerhof eind vorig jaar is verschenen. De ondertitel luidt: krijgsmacht en kerk onderweg bekeken. Een ieder zal zich de kwestie nog herinneren: na een maandenlang duren conflict tussen de hoofdlegerpredikant B. A. Bos en de legerpredikant H. J. Diekerhof — met name over de vrijheid van de legerpredikanten om te spreken over het kernwapenrapport van de synode van de Hervormde Kerk — zijn ten slotte beiden uit de krijgsmacht verdwenen. Van dominee Bos hebben we sindsdien niet meer gehoord, van dominee Diekerhof is nu het genoemde boek uitgekomen. We hebben opzettelijk enkele maanden gewacht met deze bespreking, we waren nl. nieuwsgierig naar de reactie van de protestantse geestelijke verzorging op dit boek, maar die schijnt, helaas, niet te komen.

Toch is het een belangrijk boek! Er worden kwesties in aangesneden die de kern raken van de geestelijke verzorging in de strijdkrachten en in het bijzonder van de protestantse richting daarin. Waarom dan geen reacties? Wil men de verkregen 'rust' niet verstoren? Diekerhof geeft daarop in zijn boek reeds bij voorbaat antwoord:

(Blz. 178:) 'De geestelijke verzorging gun ik van harte, dat haar in de toekomst conflicten bespaard blijven, maar ik gun haar, om de zaak zelf, niet de rust die de nieuwe hoofdlegerpredikant bij zijn ambtsaanvaarding zo vurig wenste. Zonder onrust, zonder spanning is de geestelijke verzorging een dode zaak, want dan heeft men het spanningsveld tussen kerk en staat én het spanningsveld tussen nog steeds verdeelde kerken, verlaten en zich genesteld in het niemandsland van de haalbaarheden en het compromis.'

Wie het onderstaande leest, zal bemerken dat we stellig kritiek op het boek hebben.

Te overdreven

Om daar maar ineens mee te beginnen: de titel van het boek is te zwaar geladen, te overdreven. Men bemerkt dan ook al gauw dat de inhoud van het boek deze titel bij lange na niet dekt. Wel wordt ons reeds op de eerste bladzijde de oorsprong ervan ontvouwd: in een officiersmess scheldt een dronken kolonel de dominee uit voor 'vuile verrader', omdat deze... van de luchtmacht is overgegaan naar de landmacht!

Met een paar vlotte verhaaltjes uit Nieuw-Guinea en Indonesië probeert Diekerhof dan aan te tonen dat we allemaal op zijn beurt de ander in de steek laten en dat we dus eigenlijk allemaal 'vuile verraders' zijn. Waarmee

dan de titel van het boek is verklaard!

Nogal een vlotte redenering, want als we allemaal vuile verraders zijn, dan is natuurlijk niemand een vuile verrader en zijn we alleen maar terechtgekomen in een bepaald soort fraseologie.

Misschien ligt hier een bezwaar tegen het gehele boek; Diekerhof schrijft in een vlotte, journalistieke stijl, wat zeker grote voordelen heeft, maar wel een sterke verleiding vormt om nu ook maar een lekker vlotte betoogtrant toe te passen. Diekerhof is hier en daar wel voor die verleiding bezweken. We zullen dat in het onderstaande nog met een voorbeeld aantonen.

Een verwerpelijk boek dus?

Allerminst! De schrijver slaagt erin om op een boeiende wijze te schrijven over een aantal kernproblemen van de geestelijke verzorging in de strijdkrachten en daarover soms zeer rake dingen te zeggen.

Indeling

Het boek bestaat uit drie delen: De krijgsmacht, een intermezzo, de kerk. In het eerste deel probeert Diekerhof een analyse te geven van het geestelijk klimaat in de strijdkrachten. Hij beperkt zich daarbij grotendeels tot een aantal verhalen en opmerkingen over de groep van de beroepsofficieren. Blijkbaar is de schrijver ervan uitgegaan dat men in deze groep het klimaat van de strijdkrachten het zuiverst aantreft. Wellicht is dat waar, maar het is desondanks jammer dat in een boek van een geestelijk verzorger de gewone soldaten slechts sporadisch aan bod komen. Het was interessant geweest om te vernemen wat nu juist tussen deze dominee en de dienstplichtige militairen in gevoelens en in individuele gesprekken aan de orde is gekomen.

Om de lezers een indruk te geven van het eerste deel van het boek, volgen hier een aantal citaten. Men zal er wel rekening mee moeten houden dat men met losse citaten altijd een wat vertekend beeld krijgt. Wie werkelijk belangstelling heeft voor wat Diekerhof te vertellen heeft, zal het boek in zijn geheel moeten lezen.

(Blz. 46:) Met de jongeren (bedoeld wordt met de jongeren onder de officieren) zijn nog gesprekken mogelijk, hun wereld is nog niet zo beperkt en afgesloten. Bij de ouderen zit het meestal muurvast. Ze zitten gevangen in het denksysteem dat het totalitarisme van de krijgsmacht hun oplegt en waardoor zij meer dan door iets anders apart komen te staan. De beperkte visie, het zwart-wit schema, de verabsolutering is onontkoombaar en hoe groter verantwoordelijkheid zij hebben, des te minder schijnen zij zich te kunnen veroorloven een brede kijk te hebben op de waarden, die zo nauw met het zogenaamde 'hoge doel' van de krijgsmacht verbonden zijn.

(Blz. 68:) Een parlements lid dat te de goedkeuringswet voor het huwelijk van prinses Beatrix en de heer C van Amsberg gestemd heeft, zal als niet in de officiersmess ontvangen worden. De commandant heeft dat in olog leg met zijn officieren besloten. 'Ik mijn eed van trouw aan de Koninkrijk breken, als ik hem zou ontvangen een hand geven.'

(Blz. 70:) Beroepsmilitairen die interesseren voor toneel, muziek, litttuur en beeldende kunsten zijn gezaaid, vooral als het gaat om moderne uitingen ervan. Het uiterst zelden om hierover een gesprek te voeren. Als je het ter sprake brengt dan is het enige commentaar: 'flauw', of 'ze zijn gek', of 'ze zijn smerig'.

(Blz. 73:) De humanistische geestelijke verzorging was vóór de raadsliederentree maakten, in ieder geval bij de landmacht, een verdachte zaak, want hadden de naam 'rood' te zijn. rechtse dominees die zich zo fel tegen de invoering van deze geestelijke verzorging verzetten en die zich daar naderhand openlijk van distantiëren konden rekenen op de morele steun van veel officieren. Niet omdat deze humanisten 'stenen voor brood' gaven, maar omdat zij zwaar verdacht werden van socialistische sympathieën. Een van de commandanten die een humanistische raadsman in zijn kazerne moest ontfangen, kreeg van bovenaf een seintje: 'Kijk uit, hij is Partij van de Arbeid.'

(Blz. 82:) Het meest verbaas ik altijd weer over de kreten waarmee hun minderen te lijf gaan. Misschien het een van de duidelijkste bewijzen van hun apartheid, dat velen van hen weinig begrip hebben voor de instelling van deze jongens van negentien jaar, zo weinig voor de militaire dienstlen. Ze appelleren jaar in jaar uit gevoelens en gedachten die niet aanwezig zijn. Zij verwachten, althans zepen op een enthousiasme dat de Nederlandse dienstplichtige soldaat eenvoudig niet opbrengt. Begrip voor de opvatting 'het mot nou eenmaal, je doet er niets tegen' is er niet of nauwelijks.

Het bovenstaande neemt niet weg dat Diekerhof zeker wel respect heeft voor een aantal beroepsmilitairen die kop en schouders boven de andere uitsteken. Hij heeft stellig ook respect voor het apparaat als zodanig, hij geeft zelfs een lyrische beschrijving van hulp die delen van de strijdkrachten tijdens de watersnood in 1953 hebben geboden.

Toch valt, als ik het goed zie, oordeel van Diekerhof ten slotte duidelijk negatief uit. Een apparaat, bestend op geweld en militaire discipline onder leiding van een groep mensen vanuit 'verouderde' tradities denkerwerken, is voor hem onaanvaardbaar.

ve a dream

het intermezzo tussen de beide delen van het boek komt Diekerhof met een merkwaardig voorstel. Hij zelf zo enthousiast over dat hij het doet onder het motto van ds. Martin Luther King: I have a dream.

Het is de gedachte om de Nederlandse strijdkrachten om te bouwen tot een eskorps dat andere landen te hulp komt in geval van rampen, bij de rijding van achterstanden, enz. Een afwijking van het Amerikaanse initiatief maar dan niet als in Amerika op vrijwillige basis, maar als dienstplicht. Het is een leentjebuur bij de provo's die Diekerhof dan van 'witte dienstplicht'.

De droom wordt zelfs uitgewerkt in details: 'Hun dienstdadigheid zal niet meer verloren kunnen worden, want zij die hen opleiden en trainen zullen nog maar klacht hebben: 'Wij komen niet meer.' Weer staan ze onder bevelen, maar moeten ze wennen aan een autoritaire structuur. Weer zijn er sancties die opgelegd kunnen worden.'

Diekerhof moet zeggen dat ik Diekerhof hier volgen kan en ik beschouw dit intermezzo als een typisch voorbeeld van het feit dat Diekerhof soms slachtoffer is geworden van zijn eigen vlotheid. Het is natuurlijk is de opbouw van een Nederlands vredeskorps een aantrekkelijke zaak, maar moet dat met door de overheid gestelde dienstplicht, met een autoritaire structuur en met sancties zoals die in de militaire samenleving bestaan? Diekerhof meent, en ik heb begrepen dat ook Diekerhof het daar mee eens is, dat in het militaire apparaat aan een autoritaire structuur en een militaire discipline niet ontbreken. Wat nog niet wil zeggen dat de huidige vormen daarvan feilloos zijn. Maar als ik deze zaken aanvaard als een militair apparaat, dan wil dat niet zins zeggen dat ik ook maar een beetje daarvan zou willen overplaatsen naar de burgermaatschappij.

Diekerhof dat is precies de argwaan die Diekerhof met zijn intermezzo bij mij heeft opgewekt: wil hij die militaire discipline, de autoritaire structuur, de militaire straffen overbrengen naar de burgermaatschappij?

Diekerhof dacht dat we het over één ding zouden moeten worden: men kan niet over twisten of op politieke en/of militaire gronden de strijdkrachten van elkaar gehandhaafd moeten blijven of niet, maar als ooit het moment aankomt dat we politiek en/of militair de zaak willen of kunnen opbrengen, dan moeten we zeker geen pseudo-militaire burgerorganisatie in het leven roepen.

Die Nederlandse jongeren wil bewijzen om zich in te zetten voor de hulp van andere landen en daarbij die Nederlandse jongeren de gelegenheid

wil ontnemen om zelf uit te maken of ze aan deze oproep gehoor zullen geven, begeeft zich op een weg die in strijd is met onze beste Nederlandse tradities.

De kerk

Over het laatste hoofdstuk, hoewel het belangrijkste, kunnen we kort zijn. Het draait in wezen om de vraag of de kerk zich zal kunnen en mogen associëren met de strijdkrachten. Diekerhof zegt daar duidelijk 'neen' op en hij geeft maatregelen aan waardoor duidelijk zal worden dat de geestelijke verzorgers in de strijdkrachten in dienst staan van de kerk en niet van regering of militaire overheid. Diekerhof maakt in dezen zijn vroegere collega's uit de protestantse geestelijke verzorging ernstige verwijten: zij hebben zich te vaak juist wel met de strijdkrachten vereenzelvigd en zich zelve daardoor gebombardeerd tot een soort moreelsofficieren. Hij zegt het heel scherp:

(Blz. 169 en 170:) Hier moet de kerk de grens trekken en juist die predikanten die dit alles kritiekloos aanvaardden, of aan de verleiding daartoe geen weerstand kunnen bieden, niet tot dit werk toelaten. Zij kunnen dan misschien uitstekend geschikt zijn voor ander kerkewerk, hier zijn zij het juist niet, omdat de kerk vanuit haar roeping, met name tegenover de mensen in de krijgsmacht, andere maatstaven moet aanleggen dan de overheid, de krijgsmacht én deze dienaren der kerk.'

In dit gedeelte van het boek komt de bekende vraag naar voren of de opzet van de geestelijke verzorging in de strijdkrachten niet een geheel andere zou moeten zijn. Alleen reeds daarom is het de moeite waard van dit boek kennis te nemen. Het is mijn overtuiging dat Diekerhofs opvatting dat de geestelijke verzorging zich zelfstandig zal moeten opstellen en zich daarbij bovendien het recht van kritiek zal moeten voorbehouden als die nodig is ter bescherming van mensen die geestelijk verzorgd moeten worden, de juiste is. We hebben daar ook eerder reeds blij van gegeven.

Natuurlijk kan men zich afvragen of de schets die Diekerhof geeft van het geestelijk klimaat in de strijdkrachten, wel juist en diepgaand genoeg is, men kan zich, zoals schrijver dezes, verweren tegen zijn denkbeelden in het intermezzo, men kan het met hem oneens zijn over bepaalde maatregelen die hij in het derde deel van zijn boek voorstelt, maar dat alles neemt niet weg dat Diekerhof dingen heeft gezegd die voor een ieder die belang stelt in de geestelijke verzorging in de strijdkrachten, het overwegen waard zijn.

Zonder ons achter Diekerhof te stellen, willen we de lezing van zijn boek gaarne aanbevelen. Mensen met lange tenen moeten er echter wel voorzichtig mee zijn.

H. LIPS

Uitgave: Een vuile verrader door H. J. Diekerhof. Uitg.: Ambo n.v., Utrecht.

CUL - DE - SAC :

Dickie, I've got a problem

Een eenzame, traag voortsukkelende leswagen in een schier onafzienbare woestijn van zand, zo opent Roman Polanski's *Cul-de-Sac*, hetgeen letterlijk 'doodlopende straat' betekent. Er is geen groter contrast denkbaar tussen titel en openingsshot van een film. Maar als we de auto naderen, begint het al duidelijker te worden: in de sjoefle lesauto een soort gesjeesde boekhouder, erachter (duwend) het prototype van een mislukte uitsmijter van een tweederangs nachtclub. Albert en Richard zijn met hun gammele wagen midden in god-weet-waar gestrand.

Dat laatste woord blijken we letterlijk te moeten nemen, als Richard op hulp uitgaat; na een paar honderd meter bereikt hij de duinrand en daarachter een vuurtorenachtig bouwwerk, dat als een vesting midden in niemandsland ligt. Richard gaat op onderzoek uit en stuit op een tweetal, minstens even curieus als het duo waarvan hij zelf deel uit maakt: George (*Donald Pleasence*) en Teresa (*Françoise Dorleac*) vormen een Engels-Frans, lelijk-mooi, introvert-

extrovert, timide-uitbundig, oud-jong, kaal-langharig echtpaar.

Behalve deze uiterlijkheden zijn de situaties bij Polanski zelden wat ze op het eerste gezicht schijnen: Richard (*Lionel Stander*) en Albert ('Jack MacGowran) zijn geen uitsmijter en boekhouder, maar kennelijk twee gewonde small-time gangsters op de vlucht in een gestolen auto. De burcht van George en Teresa schijnt een ideaal vluchtoord uit de rumoerige maatschappij, een prachtige plaats om onafhankelijk van de buitenwereld (eieren in overvloed) het geluk te realiseren.

Maar de komst van Richard (Albert sterft kort nadat zijn maat hem naar het kasteelachtige huis van George heeft gebracht) ontluistert alle schijn van idylle: Georges droomkasteel blijkt een vluchthaven voor kleine gangsters, een onzekere kapitalist en een Frans ateliermeisje; en alle drie zijn even ongelukkig met de aanwezigheid van beide anderen — al laten ze dat nauwelijks merken, integendeel.

Richard wacht op de verlossende

stem van 'Kattelbach', zijn chef, ergens ver weg en onzichtbaar de k gangster uit zijn isolement zal verlossen. Teresa klampt zich speels als een poes vast aan iedere aantrekkelijke die in haar buurt komt om de monot van haar leven met George te doorken en George...? Hij is de spil Polanski alles om laat draaien: een intelligente, bange, eenzelvige man, die van de wereld heeft afgewend in veronderstelling dat je geluk (dat is: voedsel en een mooi meisje) kunt nemen naar een hoekje in niemandsland.

Ofschoon er tussen de drie bewo van het kasteeltje sterke en oplaai spanningen zijn, zien zij het — ieder zijn manier — toch als een inbreuk hun privacy, op hun veiligheid, als deren op bezoek komen. Maar die a ren komen: een auto raast over zandvlakte, een vliegtuig nadert het teel. Kattelbach? Vrienden van George Minnaars van Teresa?

Het bezoek wordt het kookpunt de verhouding tussen het trio en al

ekers verdwenen zijn, verdwijnt ook sa, verdwijnt ook Richard en zelfs 'ge verlaat zijn droompaleis om te len van de eindeloze zandvlakte op rots toevlucht te zoeken voor het ende water.

in doodlopende straat, een argu- tatie die zichzelf verstrikt — dat is *de-Sac*. Bij Polanski betekent dat: toevallig op een hoop geworpen is pogen zich te ontworstelen aan nderlinge invloeden, maar voor som- n is het leven op een bepaald ent een doodlopende straat — terug je niet, vooruit evenmin.

n rolletje

an Polanski (18-8-1933) is Pool geboorte. Als veertienjarige stond hij het eerst in een rolletje op het el, een paar jaar later werd hij id door Kafka — een bewondering mans nog steeds bij hem leeft, al is Genet naast gekomen. In Parijs eerde Polanski kunstgeschiedenis.

ijn intree in de filmwereld doet hij jaar na zijn toneeldebuut. In 1953 lt hij een klein rolletje in een speel- . In '54 begint zijn studie aan de se Filmacademie in Lodz, hij speelt rol in Andrej Wajda's 'Een genera- maakt zelf zijn eerste korte examen- *'De fiets'* en in 1957 nog een fwerkstuk, *Lassen wir den Ball liegen*. Drie jaar later verovert Poki op het studentenfilmfestival 'Ci- ud 1960' de zaal met zijn uit 1958 rende filmpje *'Twee mannen en een ' een half-surrealistisch werkje over e niet-bij-het-dagelijks-leven betrok- mannen die uit zee opduiken, rond- delen 'door de wereld' en weer in verdwijnen. In 1959 zwaait hij — iplomeerd — van de filmacademie af maakt *Als de engelen vallen*, een aal dat speelt rond een w.c.-juf- tw. Eveneens surrealistisch wordt 1961-film *De dikke en de dunne*, dunne was Polanski zelf, de dikke d gespeeld door (de in 'Cul-de-Sac' ythologiseerde figuur) Kattelbach.*

Let mes in het water (1962) was zijn ste redelijk-renderende speelfilm; in en maakte hij dat jaar ook *De zoog- ren*, een korte speelfilm, die een jaar r bekroond werd met de grote prijs het filmfestival in Tours. In 1964 t hij naar Amsterdam, om de Neder- se scènes te filmen van *De wereld bedrogen worden* en in 1965 maakt *Repulsion*, die in Berlijn de Zilveren r en de prijs van de internationale ertici krijgt. Het was een tweede rt op de ladder. De bovenste sport eikt hij in Berlijn dan met *Cul-de-Sac*, arvoor hij de Gouden Beer krijgt.

oud thema

Met *Cul-de-Sac* toont Polanski in een ijnbaar eenvoudig opgezet gangster- haaltje zijn geweldige beheerste ver-

satiliteit. Het thema van de vluchtende gangster, die een toevlucht zoekt in een huis(gezin) en daardoor het leven van dat gezin totaal andere dimensies geeft, is een oeroud thema, dat echter steeds weer sterk genoeg blijkt te zijn om gloednieuwe uitwerkingen te rechtvaardigen (romancier Lionel White, filmer Polanski). Het is zelfs zo'n sterk thema dat er een tientallen afleveringen lange televisieserie (*The Fugitive*) op is geba- seerd.

Dr. Richard (*David Janssen*) Kimble is in die serie steeds weer de gezochte misdadiger, die het huis waar hij tijde- lijk een onderkomen zoekt, het gezin dat hem opneemt, de baas die hem aan- neemt, in verwarring brengt. In *The Fugitive* is de verwarring die hoofdfiguur Kimble sticht, echter steeds positief gericht; zijn komst is onwelkom, zijn vertrek eveneens. Dat is de basis van de continuïteit van de (overigens voortref- felijke) televisieserie; maar een schrijver als White, en filmer als Polanski stellen andere eisen aan hun thema. Welke?

Polanski zoekt in *Cul-de-Sac* kennelijk een hecht gestructureerde situatie, waarin hij naar hartelust zijn figuren kan laten zijn wie ze zijn, een situatie ook, die hem gelegenheid geeft om binnen de grote lijn van het verhaal een soort dubbeldruk van spanningen aan te brengen. De overheersende en langade- mige spanningen zijn: zal Kattelbach komen? Zal George Teresa verliezen? Wie blijft leven en wie sterft? Zal Richard de zaak in de hand kunnen houden?

Maar binnen die grote lijn brengt Polanski zijn kleine spanningen aan; zo- wel komisch als dramatisch. Een gewel- dige lacher in het begin (als de grote

Bij de foto's

Onder: Donald Pleasence en Françoise Dorleac als George en Teresa.

Links onder: Het einde van de 'Cul-de-Sac' voor Richard.

Links: Donald Pleasence en Lionel Standen als George en Richard.

spanningslijn nog nauwelijks zichtbaar is) is Albert, de bebrilde gangster die er uitziet als een boekhouder. We weten dan nog niet dat hij levensgevaarlijk gewond is. Hij zit in de auto te wachten op Richards terugkeer en over het zand komen de golven van de vloed aanrol- len. Ze bereiken zijn knieën en Albert leunt half uit de auto en roept (tegen niemand, want er is niemand in de buurt): *Dickie, I've got a pro-blem!!*

Cul-de-Sac is een mini-juweeltje, een film zonder pretentie van eeuwigheids- waarde (wat alle films vervelend maakt), maar met eigentijdse vaart en vakman- schap gemaakt. Een film, die de volle drieduizend meter blijft boeien.

HENK J. MEIER

Bezwaren tegen Mammoet

HERVORMDE RAAD SCHRIJFT KAMER

Den Haag (ANP) In een brief aan de Tweede Kamer maakt de Hervormde Raad voor Zaken van Kerk en School bezwaar tegen wat hij noemt onjuiste gelijkenschakeling van christendom en humanisme in de overgangswet ter invoering van de mammoetwet. De raad verwondert zich er over, dat de minister in zijn memorie van antwoord zich beroept op overeenstemming over de desbetreffende passage met de organisaties voor openbaar onderwijs. Daarbij is achterwege gelaten, aldus de brief, ook het oordeel van de kerken - althans van de Hervormde Kerk - te poilen.

Mammoet in beweging

Naar aanleiding van de brief - door de Hervormde Raad voor Zaken van Kerk en School aan de Tweede Kamer gezonden - reageerde het Humanistisch Verbond als volgt:

Met verwondering hebben wij kennis genomen van het schrijven dat de Hervormde Raad voor Zaken van Kerk en School aan uw vergadering gericht heeft inzake de grondslag van het openbaar onderwijs.

De grief, dat daarover het oordeel van de Hervormde Kerk niet ingewonnen is, doet vreemd aan. Het moderamen van deze Kerk en de Hervormde Raad voor Zaken van Kerk en School

hebben namelijk geweigerd zich te engageren in het overleg dat reeds meer dan tien jaar over de grondslag van de openbare school gevoerd wordt.

Onder die omstandigheden kan men nauwelijks verwachten, dat de partners in het gesprek over de openbare school - waaronder representanten van alle vrijzinnig-protestantse kerkgenootschappen en vooraanstaande orthodox-protestanten - opnieuw de kans wilden lopen, na langdurig overleg ten slotte toch weer door de Hervormde Kerk afgewezen te worden.

Het Humanistisch Verbond voelt zich in het bijzonder gegriefd door de hooghartige uitspraak van de Hervormde Raad omtrent de gelijkstelling van christendom en humanisme. Vooropgesteld zij, dat in de voorgestelde formulering, van gelijkstelling met zoveel woorden niet gesproken wordt. Wel wordt gezegd, dat christendom en humanisme beide een functie hebben in de fundering van het openbaar onderwijs.

Voor zich zelf sprekend, geeft het Humanistisch Verbond uiting aan zijn overtuiging, dat het het traditionele christendom bepaald niet gelijk wenst te stellen aan zijn eigen overtuiging. Het meent, dat christendom wel te moeten respecteren en de christenen wel te moeten waarderen als gelijkgerechtigde medeburgers.

Het Humanistisch Verbond voegt hieraan toe, dat het pijnlijk getroffen is door de tegenstelling tussen de kenschetsing van de Hervormde Kerk als volkskerk en het sektarisme dat uit de brief schijnt te spreken; tussen de bescheidenheid van allerlei moderne vormen van theologie en de zelfverzekerdheid die uit dit schrijven blijkt; tussen een herhaaldelijk belijden van te kort schieten en het exclusivisme dat in de brief tot uitdrukking komt.

Dit alles herinnert ons op onrustbarende wijze aan een nimmer herroepen, noch officieel verduidelijkte uitspraak van de Hervormde Kerk omtrent de kerstening van de openbare school.

De openbare school is en blijft voor humanisten het instituut voor de ontmoeting van gelijkgerechtigde overtuigingen en gezindheden.

Het Humanistisch Verbond doet een klemmend beroep op uw Kamer om in de openbare school humanisten en andere niet-christenen niet tot tweedetrangs deelnemers te verklaren en ook in de grondslag tot uitdrukking te brengen, dat onze Nederlandse cultuur vanouds berust op de gedachtenwerelden van christendom en humanisme, niet als ideologieën, maar als grondslagen van zingeving aan het bestaan.

*Humanistisch verbond,
prof. dr. J. P. van Praag, alg. voorzitter,
B. J. Max, alg. secretaris.*

Schermtop blijft te smal

De oude wenteltrap kraakt. Moeizaam stommelen we naar boven. Het pand aan het Haringvliet in Rotterdam zou een strekje verf best kunnen hebben. 'Jean Vandervoort, schermleraar'. Het bordje aan de deur had ons de weg naar de derde verdieping gewezen. Op de eerste huist een dansschool, een verdieping hoger trippelen bevallige meisjes op hun spitzten. Wanneer we bijna tussen de hanebalken zitten, horen we een dwingende stem, die voor ons geheel onduidelijk kreten slaakt.

Het geluid wordt steeds sterker en wanneer we de zaal bereiken en schuchter het hoofd om de deurpost steken, zien we de maître zelf. Er wordt driftig geleest. Zijn leerlingen volgen bijna automatisch zijn commando's op.

De zaal is klein. Maskers, een noodzakelijk attribuut bij het schermen, sabels, degens en floretten vormen een toepasselijk decor. Verder aan de muur affiches van de allergrootste schermtoernooien en een eindeloze reeks vaantjes. Die laatste dan zijn voor ons het bewijs dat hier, in het oudste gedeelte van Rotterdam, één van de beste scherm leraren van Nederland zit. 'Een kampioenenkweker'.

Jean Vandervoort, van origine een Belg, heeft daar onder de hanebalken vele Nederlandse kampioenen gemaakt. In die oude zaal, bij zware regenval is de vloer niet eens droog te houden — moeten er dweilen aan te pas komen om ongelukken te voorkomen — is Vandervoort na de oorlog begonnen. Beter: zette hij de school voort, die zijn vader Jacques daar voor de oorlog begonnen was. Is er voor hem dan helemaal geen kans om na al die jaren een betere accommodatie te krijgen? Zit de scherm sport dan zo in de hoek waar de hardste klappen vallen?

Ruimte te klein

Wanneer de maître bezweet en moe zijn leerlingen verlaat, nadat hij ze de nodige opdrachten heeft gegeven, vertelt hij: 'Deze ruimte hier is eigenlijk veel te klein. Ik heb zo'n achthonderd leerlingen. Ze betalen ervoor, dus moet voor ieder een gaatje worden gevonden. Dat kan gelukkig ook, maar onze topschermers krijgen op deze manier te weinig aandacht. Drie, vier maal per week zou je de talentvolsten onder je hoede moeten hebben. Nu komen ze slechts één keer. Het is anders echt niet te betalen.'

Vandervoort: 'De weg naar de top is erg lang. Toen na de oorlog het schermen vaste voet in ons land kreeg — vooral in het leger en op de T.H.'s — dachten we dat het snel een populaire sport zou worden. Zover is het nog lang niet. We sukkelen in de achterhoede maar een beetje mee. Na lang zwoegen heeft de KNAS een vijftienhonderd geselecteerde leden. Een teken dat de

opbouw van onderaf goed is. De jeugd zelf heeft zeer veel belangstelling. Tien jaar geleden — in 1956 — heb ik hier in Rotterdam het schoolschermen ingevoerd. Het was een enorme strijd met de gemeente, maar ik kreeg het erdoor.

SPORT

Nadien is de groei gestaag gegaan. Twee jaar geleden heeft Amsterdam de stap gewaagd. In die tien jaar heb ik al verschillende jeugdkampioenen uit dat schoolschermen gemaakt. De jeugd, die wil wel. Het hiaat komt later. We hebben geen aansluiting met de top. Onze top blijft te smal. Steeds maar weer zie je op de internationale lopers dezelfde Nederlandse schermers en schermsters. Mijn ideaal is om topjunior naar de senioren over te hevelen, opdat ze in die tijd tegen de oudere garde de nodige ervaring kunnen opdoen.'

Geen contact

Twee van die ouderen, de dames Noels en Kokkes, leden van de Neder-

landse floretequipe, willen best commentaar geven op de zienswijze van hun maître. Mevrouw Kokkes, die wekelijks twee maal uit Amsterdam komt om les te nemen, 'er is geen betere,' zegt ze, vertelt:

'Ik ben nu 31. Sinds mijn achttiende scherm ik al. In twee jaar bracht Vandervoort me aan de top. Nog steeds, dus nu al elf jaar behoor ik tot de Nederlandse equipe. Eigenlijk behoor ik tot de "oudjes". Maar er is niemand die ons van die plaatsen verdriift. De jeugd komt niet opzetten. Het lijkt wel of ze het allemaal geloven. Maar het ergste is, vind ik, dat er geen contact meer is. We zien elkaar nooit. In jaren is er geen centrale training geweest.'

En mej. Noels meent: 'We lopen hier te ver achter. Alles moeten we zelf betalen. Slechts op uitnodiging kunnen we naar het buitenland gaan. Dan worden de reizen voor het grootste gedeelte betaald. Ach, voor ons is schermen een ziekte, anders waren we er al lang mee gestopt.'

Een somber relaas. De scherm sport lijdt, net zoals vele andere sporten, een chronisch geldgebrek. Er is echter een zeer belangrijk detail; de jeugd wil. Een stimulans om door te gaan.

WIM JESSE

Maître Vandervoort met twee van zijn vele leerlingen.

Geschrijf over gepraat

Nu de televisie langzamerhand is ingeburgerd, komt de radio — als medium volkomen gelijkwaardig aan televisie — bedeesd uit zijn verdomhoekje te voorschijn. Enkele verheugende vernieuwingen zijn daaraan niet vreemd. Daarbij staat mij niet alleen het derde net voor de geest.

Laat ik — alvorens Hilversum onder de loep te nemen — dit vooropstellen.

● Ontzettend veel mensen luisteren naar Veronica en soortgelijke stations.

● Veel mensen die naar Hilversum luisteren, doen dat met een half oor. De eerste categorie luisteraars heeft behoefte aan betrekkelijk pretentieloze verstrooiing, aan afleiding. Zij verafschuwde de stilte, die door lichte klanken kan worden uitgebannen. De tweede categorie luistert enigermate gericht. Zonder de eerste groep te willen kleineren, bepaal ik mij in dit stuk tot de tweede.

In vele opzichten is de radio hopeloos verouderd. Wat verlang ik te horen? Allereerst actuele informatie, gelardeerd met muziek in vele toonaarden. Radio beschikt over de mogelijkheid razendsnel op het laatste nieuws in te haken. Het gedrukte nieuws wordt vertraagd door een drukproces en omvangrijke verspreiding. Vlotte televisieverslaggeving zal in vele gevallen worden belemmerd door een zorgvuldige cameraopstelling en wat daarbij hoort. Bij de radio ligt dat een stuk gemakkelijker. Meldt bij voorbeeld de telex een schokkend feit, dan is het een koud kunstje daar telefonisch op in te haken.

Dat kunstje wordt echter nog veel te

weinig toegepast. Het aantal rechtstreekse programma's ter wille van vlotte nieuwsvoorziening is op de vingers van één hand te tellen. Dat is te gek om los te lopen. Eveneens waanzinnig is dat men vaak een programma dat aan de gang is, niet durft te onderbreken voor het signaleren van belangrijke gebeurtenissen. Ondanks de gememoreerde verheugende ontwikkelingen vertoont ons bestel nog even zovele betreurenswaardige gebreken.

Het is een bekend feit dat de televisie in de avonduren veel potentiële luisteraars trekt. Daaruit valt een voor de hand liggende conclusie te trekken. Consequent één radionet vullen met thema-programma's voor de dun gezaaide liefhebber, terwijl het overblijvende net (want het derde net geeft er om zes uur al de brui aan) muziek en zo min mogelijk gesproken woord zou moeten bevatten. Omstreeks kwart voor elf gaat de televisie naar bed. Dan moet de radio weer in actie komen en niet tot het belachelijke middernachtelijke tijdstip, maar tot diep in de morgen. Dat is echt niet alleen de vrome wens van een verlaten sluiswachter.

Deze voorgestelde veranderingen in het belang van menigeen worden mijns inziens niet door de veel verguisde verzuiling in de weg gestaan. De voordelen van de verzuiling worden niet genoeg onder ogen gezien. De zo nu en dan felle concurrentie, die zich onder meer manifesteert op het gebied van de nieuwsgaring, is een kostbaar goed. Helaas komt het politieke en levensbeschouwelijke verschil tussen de zuilen

nog in onvoldoende mate naar voren. Veelvuldig en helder commentaar zou dat bezwaar teniet kunnen doen.

Stelselmatig verzuim

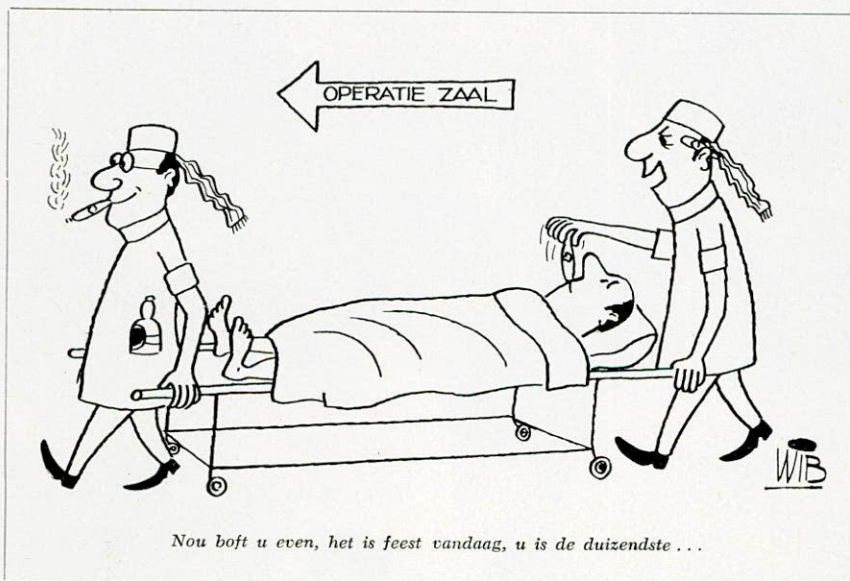
Een juist verwijt aan de verzuiling is het stelselmatige verzuim om in positieve zin te willen coördineren. Voorbeelden van doublures (tegelijktijd twee gelijkgerichte programma's) komen nog te veelvuldig voor. Ook het geschermd op het derde net stelt dit gebrek pijnlijk aan het licht. De KRO introduceerde in het vorige seizoen een vrij opzienbarende derde-netformule onder NRU-wimpel. Lichte muziekprogramma's die van uur tot uur onderbroken werden door nieuws en actualiteiten. Het is dan wel erg bekrompen om deze formule niet in zijn geheel door te voeren, vooral wanneer blijkt dat hij goed voldoet. Alsof men het op de KRO gemunt had, werd door nieuwe zendtijndeling het aandeel van deze omroep op Hilversum III alleen maar meer versplinterd, zodat het handhaven van de 'van uur tot uur'-opzet in zekere zin zinloos werd.

Mijn belangrijkste bezwaar tegen het verzuilde bestel is te ondervangen. Een goed voorbeeld van positieve coördinatie is eindelijk in de sportsector tot stand gekomen. Op het moment verzorgen AVRO, VARA en KRO gezamenlijk de sportuitzending op zondag. Daarentegen blijkt het gebrek aan de bereidheid om te willen samenwerken weer uit de stilzwijgende afspraak die neerkomt op het niet bekritisieren van elkaars uitzendingen. Gelukkig wordt deze erecode meer en meer genegeerd. De verhoudingen in de zuilenwereld worden alleen maar verscherpt, indien de ene omroep zich in een commentaar afzet of distantieert van de andere omroep. Dat is een voordeel.

Gemeenplaatsen

Het is verontrustend dat men er in volhardt het medium te misbruiken. Men laat zonder blikken of blozen geschreven journalistiek voorlezen in plaats van boeiend vertellen, om een voorbeeld te noemen. Interviews barsten van gemeenplaatsen en overbodigheden, zijn doortrokken van retoriek in de dubbele betekenis. 'Vindt u ook niet, burgemeester, dat het woningbouwvraagstuk zo spoedig mogelijk dient te worden opgelost?' Zolang de NCRV de op-en-top kneuterige en oubollige Steravond prolongeert (om weer een voorbeeld te noemen), omdat de luisteraars het zo waarderen, is het droevig gesteld met de radio in ons land. Waarom doorborduren op een goedkope succesformule zonder te blijven experimenteren met en te streven naar programma's die qua uitvoering meer in overeenstemming zijn met de talloze mogelijkheden die het medium biedt?

NICO HAASBROEK

Wim Ibo

Veertig jaar Nederlands cabaret

Zo druppelsgewijs komt er telkens een nieuwe plaat van een Nederlandse artiest of cabaretgroep op de markt. Vorige maand heeft Phonogram het echter fors aangepakt: maar liefst vijf cabaretplaten tegelijk uitgebracht, die met elkaar een overzicht van veertig jaar Nederlands cabaret in vogelvlucht geven.

Daar is allereerst de langspeelplaat getiteld 'De tijd van toen', vooroorlogs amusement, samengebracht door Wim Ibo. Al zegt de verzameling successen van toen de jeugd van nu bar weinig, we kunnen ons voorstellen dat hij een reeks dierbare herinneringen bevat voor de jeugd van toen.

Naar hedendaagse begrippen is de plaat, technisch gesproken, het aanhoren nauwelijks waard. De zware ruis, de harde blikstemmen en de versleten humor van toen, het is voor de ouders en grootouders een genot, voor de kinderen en kleinkinderen een kwelling voor het oor. Maar verder alle respect voor dit dierbaar document, uit de crisisjaren, uit de tijd, zo schrijft Wim Ibo, van koningin-moeder Emma en Troelstra, Colijn en Jan van Zutphen, waarin benzine 12 en een ijsje 5 cent kostte. De tijd van Rie Mastenbroek en Willy den Ouden, Han Hollander en Bep Bakhuys, van Pijnenburg en Arie van Vliet. Enfin, ook de tijd van Louis Davids (Drink meer melk bleus), van Beppy de Vries (Uren, dagen, maanden, jaren), van Cory Vonk (Dr. Fokkema), van Kees Pruis (Fijne zus uit de autobus) en van Willy Derby (Werkloze handen).

Tegenover het verouderde sentiment van toen, de ruisende plaat, de versleten humor, staat het cabaret van nu, de technische perfectie, het speelse tempo, de snelle humor van deze tijd. 'Cabaret van nu' werd ook door Wim Ibo samengesteld en bestaat uit nummers van Paul van Vliet (De Hollander), Marijke Hoving (Dame met lachtrauma), Ramses Shaffy (De één wil de ander), Sylvia de Leur (Strompazari), Boudewijn de Groot (Strand), Liesbeth List (Sjaantje) en vele anderen.

Het is een aantal jonge cabaretiers en cabaretières, die zich in betrekkelijk korte tijd naar de top gewerkt hebben en die met elkaar een unieke cabaretgeneratie vormen.

En tegelijk met deze twee overzichten verschenen lp's van Conny Stuart ('Van chanson tot musical'), Liesbeth List en Ramses Shaffy. Conny Stuart, de vrouw die ruim 25 jaar geleden begon met Franse chansons te zingen en die nu, in 1967, nog elke avond volle zalen weet te veroveren met haar hoofdrol in Annie M. G. Schmidts musical 'Heerlijk duurt het langst'. En daar tussenin? Daartussenin chansons voor de radio, cabaret met 'De Prominenten', kunstenaars uit Duitsland die voor het Hitler-regime waren gevlucht, cabaret met Wim Sonneveld (zestien jaar lang), variété, revue (met Boyd Bachmann o.a.), cabarets (o.a. in sketches met een piepjonge Ko van Dijk), radioseries als Mimosa en Koek en ei, grammofoonplaten, toneel (bij Ensemble) en nu dan de musical.

De plaat maakt, zo zegt Wim Ibo,

een wandeling door de afgelopen 25 jaar. Er staan teksten op van o.a. Eli Asser, Wim Sonneveld, Annie Schmidt en Michel van der Plas. Annie Schmidt zorgde voor de verbindende tekst op deze plaat. Natuurlijk begint deze plaat met Conny's eerste succes, dat gedurende haar hele carrière haar talisman is geweest: 'Rien qu'une chanson' en eindigt met haar laatste: 'Zeur niet' van Annie Schmidt en Harry Bannink. Een overrompelende plaat, die de brug slaat tussen de cabaretgeneraties van 'toen' en 'nu'.

Liesbeth List — een artieste over wie al veel gezegd en geschreven is. Ook nu weer bewijst ze dat ze zich kan meten met collega's in het buitenland op hoog niveau. De nummers op haar lp zijn niet onverdeeld sterk, vooral bij de Franse zitten nogal wat imitatieachtig aandoende stukken. Maar in het Nederlandse repertoire is ze ijzersterk, vooral haar interpretatie van 'Zonder liefde' is schitterend. Het is een chanson dat Marie Laforêt in het Frans zingt, het is vertaald door Cees Nooteboom (die voor vele schitterende Nederlandse vertalingen op deze plaat zorg droeg) en Liesbeth zingt het met een ongekende warmte en intensiteit. Ook het al wat afgeklonummer Yesterday wordt nieuw leven ingeblazen, vooral door het originele arrangement.

Onstuimige nummers

Ramses Shaffy, Liesbeths ontdekker en grote vriend, is een van de talentvolste jonge artiesten in ons land. Al bekend als goed acteur, verraste hij iedereen met zijn vocale prestaties in Shaffy Chantant. En nu dan weer een langspeelplaat. Allemaal eigen teksten en muziek, veel warme onstuimige nummers, enkele die traag en sentimenteel aandoen. Assememalists heet de plaat en evenals dit eigen gemaakte woord een vondst is, is het grootste deel van de chansons erop het.

Buiten het cabaret, maar binnen de Nederlandse kleinkunst, valt de nieuwe (eerste) langspeelplaat van Karin Kent. Het meisje dat al drie jaar keihard werkte, maar met haar optreden in Knokke en het liedje 'Dans je de hele nacht met mij' de hitparade haalde. Ze is zelf over dit nummer niet erg enthousiast. 'Ik kan gewoon meer,' zegt ze zonder arrogant te zijn. En dat bewijst ze overtuigend met haar lp, waarop een staalkaart van haar talenten is samengesteld. Het is gevaarlijk voor een meisje als Karin Kent om 'The laziest gal in town' en 'I put a spell on you' te brengen. Ze doet het beslist niet slecht, maar de herinnering aan onsterfelijke vertolkingen van Marlene Dietrich en Nina Simone is nog te vers. Beter is ze in 'Miss Dynamiet', 'Dans je', 'Zalig zijn' bij voorbeeld. Maar ze stijgt met deze lp zeker ver uit boven de vele tienerzangeresjes die ons land kent.

Zondagsmarkt in Londen

Tom Weerheym vervolgt zijn serie over Londen. Ditmaal neemt hij de verschillende zondagsmarkten onder de loupe. Een van de gezelligste en stellig ook een van de grootste – is Petticoat Lane. Hier prijzen de standwerkers zeer luidruchtig hun waren aan, 'Happy Wanderers' – een stel versleten orkestmuzikanten vrolijken de bezigheden op met hun getetter. De dixyland-stijl is bij hun favoriet.

